

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БОРОШНОМЕЛЬНО-КРУП'ЯНОЇ ГАЛУЗІ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.В. ЧИПАК
Науково-дослідний центр
“Рівнеагропромпродуктивність”

Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку борошномельно-круп'яної галузі Рівненської області. Визначено перспективи розвитку борошномельної промисловості регіону.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання борошномельно-круп'яна галузь належить до однієї з головних складових агропромислового комплексу України, є соціально важливою для населення та повністю залежить від зернового комплексу АПК. При цьому на продовольчу безпеку держави впливає стабільна робота підприємств зернопереробної промисловості, основним завданням яких є своєчасне забезпечення хлібозаводів борошном, населення високоякісними хлібопродуктами, а тваринництва і птахівництва комбікормами.

Останніми роками в Україні та Рівненській області зокрема спостерігається поступове зниження рівня споживання хліба. Проте незважаючи на це, борошно було та залишається стратегічно важливим продуктом.

Значні переробні потужності підприємств борошномельної галузі потребують першочергового вирішення завдань стабільного та максимального їх завантаження сировиною, оскільки це буде визначати ефективність використання устаткування і ресурсів. Отже, виникає потреба у поглибленому дослідженні подальшого розвитку борошномельного виробництва та удосконаленні механізмів його державного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми борошномельно-круп'яної галузі висвітлили у своїх наукових працях А. Поддєрьогін, П. Борщевський, А. Камінська, О. Бокій, О. Вишневецька, С. Князєв, Н. Кудренко та ін. Разом із тим окремі питання, пов'язані з виробництвом борошномельної продукції, фінансуванням і створенням ринків збуту, залишаються відкритими для нових наукових досліджень.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан борошномельно-круп'яної промисловості України, зокрема Рівненської області, визначити шляхи розвитку і перспективи для покращення виробництва в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Борошномельно-круп'яна промисловість входить до найбільш соціально значимих галузей агропромислового комплексу. Вона безпосередньо задіяна в забезпеченні продовольчої безпеки нашої держави, формуванні її експортного потенціалу та здатна позитивно впливати на динаміку економічного зростання України.

Україна має достатній потенціал для заготівлі продовольчого зерна для виробництва борошна і круп. З метою визначення рівня розвитку галузі слід провести аналіз виробництва зернових культур та продуктів їх переробки. Найпоширенішими культурами, з яких виробляється борошно в Україні, є пшениця та жито. Основне призначення озимої пшениці – забезпечення населення хлібом і хлібобулочними виробами. Житнє борошно використовують при випіканні популярних житньо-пшеничних та житніх видів хліба.

Для визначення рівня розвитку борошномельно-круп'яної галузі необхідно проаналізувати виробництво зернових культур за їх обсягом.

Згідно з даними Держкомстату України, виробництво пшениці у 2016 р. зросло порівняно з 2012 р. на 67,3 % за рахунок збільшення урожайності на 50,7 % і становило 25321 тис. т. Разом із тим виробництво жита у 2016 р. скоротилося порівняно з 2012 р.

майже у два рази – до 389 тис. т, що зумовлено зменшенням зібраної площі на 48,1 %, хоча середня врожайність в Україні у 2016 р. на 20,3 % вища, ніж у 2012 р.

У Рівненській області спостерігається тенденція до збільшення виробництва пшениці. Незважаючи на складні кліматичні умови у 2016 р. валовий збір досягав 458,1 тис. т, що на 30,5 % більше, ніж у 2012 р., за рахунок збільшення посівних площ на 7,7 % та зростання урожайності на 23,1 %. При цьому зменшення обсягів виробництва жита на 18,5 % у 2016 р. порівняно з 2012 р. пояснюється зменшенням посівних площ на 25,9 %, хоча урожайність в 2016 р. по Рівненській області зросла на 10 % порівняно з 2012 р. Частка Рівненської області у загальних обсягах виробництва в Україні пшениці становить 1,8 %, жита – 12,4 % (табл. 1).

Таблиця 1

Валовий збір зернових культур в Україні та Рівненській області [1,2]

Показник	Україна						Рівненська область						Частка області у загальному виробництві, 2016 р., %
	2012	2013	2014	2015	2016	2016р. до 2012р., %	2012	2013	2014	2015	2016	2016р. до 2012р., %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Пшениця													
Зібрана площа, тис. га	5400	6414	5849	6670	6002	111,1	96,0	95,6	94,8	96,2	103,4	107,7	1,7
Валовий збір, тис. т	15132	21863	23498	25937	25321	167,3	351,1	320,3	416,8	423,9	458,1	130,5	1,8
Урожайність, ц/га	28,0	34,1	40,2	38,9	42,2	150,7	36,0	33,5	44,0	44,1	44,3	123,1	
Жито													
Зібрана площа, тис. га	297	277	183	149	142,8	48,1	25,9	22,9	21,1	19,5	19,2	74,1	13,4
Валовий збір, тис. т	675	633	473	387	389	57,6	59,4	50,9	50,7	48,5	48,4	81,5	12,4
Урожайність, ц/га	22,7	22,8	25,8	25,9	27,3	120,3	22,9	22,2	24,0	24,9	25,2	110,0	

Джерело: Статистичний щорічник по Україні та Рівненській області.

Зерновий ринок України та регіону, починаючи з 2014 року, розвивається під впливом нових факторів, які ще істотніше посилити свій вплив від початку 2015 року. З одного боку, ринок змінюється під впливом світової кон'юнктури, з іншого – під впливом збільшення виробничих витрат, зумовлених істотним падінням курсу національної валюти. Кліматичний фактор також не виключається [3].

Борошно є сировиною для найбільш важливих продуктів харчування – хліба, хлібобулочних виробів, макаронних виробів, тому виробництво цього товару вважається стратегічним. Розмір ринку борошна в регіоні визначається, в основному, потребами внутрішнього споживання.

Дослідження показують, що з 2012-го по 2016 рік за офіційною статистикою виробництво борошна в Україні скоротилося на 26,4 %, круп на 8,8 % (табл.2). Така ж тенденція простежується і в Рівненській області, де виробництво борошна скоротилося на

3,2 %, круп на 14,3 %, що зумовлено зменшенням виробництва борошняних виробів і хліба на одну особу (від 109 кг у 2012 році до 94,9 кг у 2016 році) у зв'язку зі скороченням обсягу споживання цієї продукції.

Таблиця 2

Динаміка виробництва борошна і круп в Україні та Рівненській області за 2012-2016 роки [1,2]

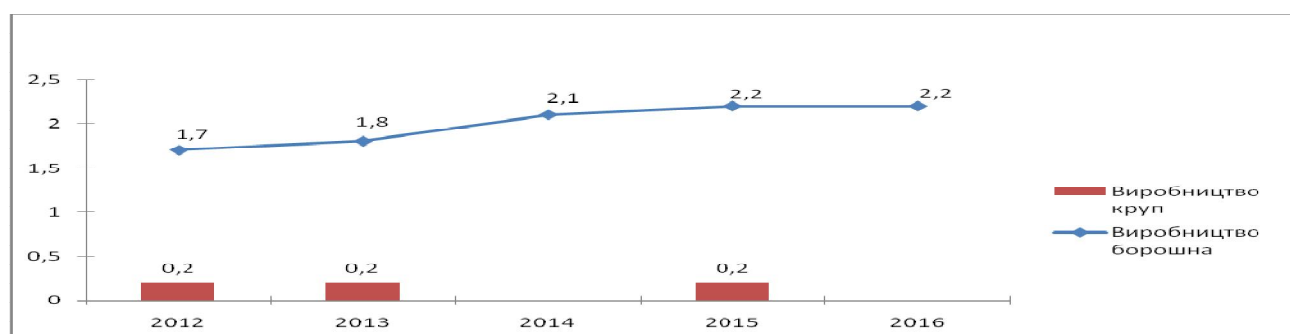
Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2016 р. до 2012 р., %
1	2	3	4	5	6	7
По Україні						
Виробництво борошна, тис. т	2605	2565	2358	2167	1938	74,4
Виробництво круп, тис. т	365	367	350	347	333	91,2
По Рівненській області						
Виробництво борошна, тис. т	44,3	46,7	49,8	47,8	42,9	96,8
Виробництво круп, тис. т	0,70	0,66	-	0,60	-	85,7

Джерело: Статистичний щорічник по Україні та Рівненській області.

Основне виробництво круп та борошна зосереджене у вертикально інтегрованих структурах, до яких входять сільськогосподарські підприємства-виробники зернової сировини, переробні підприємства-виробники борошна, круп. Готові вироби реалізуються через торговельну мережу під відомими серед населення марками.

Борошномельна галузь Рівненської області представлена трьома найбільшими підприємствами з потужністю переробки до 120 т на добу – ПрАТ “Рівне-борошно”, ТОВ “Рівне-зерно-продукт”, ДП “Радивилівський КХП”. Також працює розгалужена мережа приватних підприємств із виробництва борошномельної продукції, хліба, хлібобулочних, круп’яних та макаронних виробів.

Рівненська область належить до тих областей, які мають порівняно високий рівень розвитку борошномельно-круп’яної галузі. Так, у 2016 році питома вага борошномельно-круп’яної продукції регіону у загальному обсязі промислового виробництва України склала 2,2 % (рис.1).

Розраховано: Статистичний щорічник по Рівненській області (дані стосовно виробництва круп за 2014 та 2016 рр. відсутні).

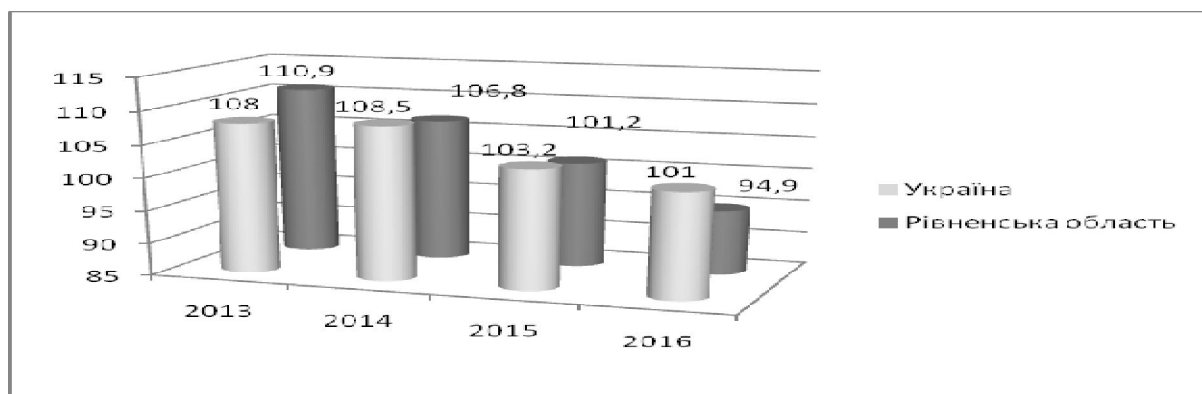
Рис. 1. Питома вага виробництва борошна та круп Рівненської області у загальнодержавному її обсязі (у відсотках) [1,2]

Оскільки пшеничне й житнє борошно є основною сировиною для найбільш масового і важливого у харчуванні людини продукту – хліба, то в структурі споживання борошна, в середньому, близько 80 % припадає на частку хлібопекарської промисловості. У структурі собівартості хліба та хлібобулочних виробів найбільшу частку, а саме, 40-

45 %, залежно від сорту хліба, становить вартість борошна [4]. Також борошно використовується в макаронній, кондитерській підгалузях та ін.

Дослідження статистичних даних показують, що за період 2013-2016 роки в Україні та і в Рівненській області відзначається тенденція до зниження річного споживання хліба на одну особу. Проте і такий рівень вищий за раціональну норму – 101 кг (рис. 2). Споживання хліба українцями вище порівняно з європейськими країнами (споживання хліба на одну особу в ЄС становить 120 г на добу, в Україні – 277 г) [5].

Зниження споживання зумовлене як скороченням обсягів виробництва, так і потребами внутрішнього ринку. Зменшилася купівельна спроможність населення, підвищилися ціни на хлібобулочну продукцію.

Джерело: Статистичний щорічник по Україні та Рівненській області.

Рис. 2. Динаміка річного споживання хліба на одну особу по Україні та Рівненській області за 2013-2016 роки [1,2]

Вибаглива позиція українського споживача примушує виробників постійно підвищувати якісні показники борошномельної продукції. Протягом останніх п'яти років спостерігаються суттєві позитивні зміни в розвитку та ефективності функціонування борошномельно-круп'яної галузі.

На сьогодні вітчизняне виробництво пшеничного борошна повністю забезпечує внутрішні потреби ринку, внаслідок чого імпорт борошна в Україну незначний. Зростає попит на якісніше борошно у пекарнях, а на традиційні види борошна – з боку кінцевих споживачів (населення).

Основними проблемами, що стримують розвиток ринку борошна в регіоні, є відставання вітчизняних типових технологічних процесів переробки пшениці в хлібопекарське борошно від зарубіжних аналогів за матеріаломісткістю, питомою енергоємністю, займаною площею.

Стан та ефективність розвитку борошномельно-круп'яної галузі регіону розглянемо на прикладі одного з підприємств – ПрАТ “Рівне-борошно”.

ПрАТ “Рівне-Борошно” успішно працює на ринку з 2001 року. Підприємство реалізує свою продукцію під торговою маркою “Хлібодар”, що є досить відомою в західному регіоні та користується значним попитом основних хлібозаводів. Основними напрямками діяльності є переробка зерна пшениці в сортове борошно, виробництво житнього обдирного борошна, а також надання послуг із приймання зерна пшениці та ячменю і доведення такого до кондицій, що сприяє його довготривалому зберіганню. Паспортна потужність переробки пшениці 100 т/добу, жита – 15 т/добу, яка використовується на 87,3 % та 71 % відповідно.

На підприємстві встановлено зерносушарки Mathews Company виробництва США, що забезпечує обсяг просушування пшениці – 50 т/год. Контроль за якісним зберігання зерна в силосах ведеться за допомогою системи дистанційного контролю температури, підключеної до комп'ютерної системи елеватора.

На підприємствах проводиться реконструкція, модернізація, оновлення технологій виробництва, досягнута висока якість продукції. Вивчення сучасних технологій та принципів роботи обладнання передових світових фірм виробництва борошна дозволяє підприємствам впровадити найефективніші методи формування помольних партій та отримати відмінні показники якості борошна. Основним напрямом подальшого ефективного розвитку підприємств борошномельно-круп'яної галузі на сьогодні є розширення зовнішніх ринків збуту та залучення додаткових інвестицій для розширення виробництва.

Обсяги виробництва борошномельної продукції за період 2014-2016 роки скоротилося на 6,6 %, вартість товарної продукції у діючих цінах при цьому зросла на 75,6 %, виробіток на одного працюючого у 2014 р. становив 393,9 грн, або 135,5 т, протягом трьох років у грошовому вимірі він зріс на 91 % і становить 752,2 тис. грн, а в натуральному виразі на 1,6 % і становить 137,7 т (табл. 3).

У зв'язку зі скороченням обсягів виробництва протягом останніх років відбулося скорочення чисельності штатних одиниць на 8 % – від 174 осіб у 2014 р. до 160 осіб у 2016 р. Рівень рентабельності господарської діяльності підприємства за три останніх роки зріс до 3,2 %.

Через підвищення вартості енергоносіїв, газу, палива, зростання інших витрат та вартості сировини на підприємстві з кожним роком підвищується собівартість виробництва продукції, а саме: у 2014 р. зерно пшениці купували по 2100 грн/т, у 2016 р. – 4200 грн/т.

Таблиця 3

Основні техніко-економічні показники діяльності ПрАТ “Рівне-борошно” за роками

Показник	2014	2015	2016	2016 р. до 2014 р., %
1	2	3	4	5
Товарна продукція в діючих цінах разом, тис. грн	68544,2	68543,9	120354,8	175,6
Обсяг виробленої продукції в натуральному виразі, т	23577	23135	22026	93,4
борошно пшеничне, т	20581	20341	19762	96,0
борошно житнє, т	2996	2794	2264	75,6
Середня чисельність працюючих, осіб	174	164	160	92,0
Продуктивність праці, тис. грн /осіб	393,9	381,1	752,2	191,0
Рівень рентабельності, %	0,23	1,2	3,2	2,97

Джерело: матеріали досліджень НДЦ “Рівнеагропромпродуктивність”.

Дослідження показують, що незважаючи на зменшення обсягів виробництва продукції та збільшення її собівартості, рівень рентабельності з кожним роком зростає за рахунок підвищення реалізаційної ціни.

Виробнича база підприємства ПрАТ “Рівне-борошно” дозволяє переробляти різні види зернових культур: пшениці, жита, кукурудзи, гречки. Вивчення сучасних технологій та принципів роботи обладнання передових світових фірм виробництва борошна дозволяє спеціалістам підприємства впровадити найефективніші методи формування помольних партій та отримувати відмінні показники якості борошна.

Виходячи із специфічних особливостей борошномельно-круп'яної промисловості та ресурсів, що використовуються у виробництві, можна виділити такі основні групи резервів підвищення її ефективності: зростання ефективності виробництва сільськогосподарської сировини, зниження її собівартості та підвищення якості; підвищення ефективності використання зернової сировини та матеріальних ресурсів;

підвищення рівня виробничих потужностей; підвищення ефективності використання трудових ресурсів; підвищення якості продуктів зерно переробки [6].

Висновки. Дослідження показали, що ефективний розвиток та функціонування борошномельно-круп'яної галузі України, зокрема Рівненської області, залежить від обсягів постачання сировини сільськогосподарськими підприємствами та рівня споживання населення. Український ринок виробництва круп та борошна є монополізованим, орієнтованим на внутрішнє споживання та має значні експортні можливості.

Для подальшого ефективного розвитку борошномельно-круп'яної галузі необхідно доводити завантаження вже діючих потужностей до їх раціонального рівня, спрямовувати кошти підприємств на більш економічно ефективне відтворення основних фондів, завдяки впровадженню інновацій в процес виробництва; досягнення більш раціональної взаємодії між постачальниками сировини і зернопереробними підприємствами в ціновій політиці, що дозволить зберегти собівартість хлібопродуктів на тому ж рівні або навіть скоротити її, що в свою чергу призведе до стабільної ціни на хліб та інші хлібопродукти.

Список літератури

1. Статистичний збірник по Рівненській області / Головне управління статистики в Рівненській області. – Рівне, 2016. – С.90-249.
2. Статистичний збірник / Сільське господарство України / Державна служба статистики України. – К, 2017. – С.218.
3. *Квач Я.П.* Сучасний стан і перспективи розвитку борошномельної галузі України / *Я.П. Квач, Г.В. Кошельок* // Економіка харчової промисловості. – Одеса, 2015. – №2(26). – С. 18-24.
4. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у хлібопекарській промисловості: затверджено Державним департаментом продовольства України (наказ № 17 від 20.04.2014 р.).
5. *Плотнікова М.Ф.* Стратегічні орієнтації підприємств хлібопекарської промисловості / *М.Ф. Плотнікова, В.В. Мосейчук* // Економіка АПК.– 2007. – №12. – С.45.
6. *Царьов В.М.* Сучасний стан та перспективи розвитку підприємств борошномельної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/18872/1/105-113.pdf>.

Состояние и перспективы развития мукомольно-крупяной отрасли в Ровенской области

Е.В. Чипак

Научно-исследовательский центр “Ровноагропромпроизводительность”

Проанализировано современное состояние и перспективы развития мукомольно-крупяной отрасли в Ровенской области. Определены перспективы развития мукомольной промышленности.

State and prospects of development of the flour-and-cereals industry in the Rivne region

E.V. Chypak

Rivne Research Center of Agro-industry

The current state and prospects for the development of the flour-and-cereals industry in the Rivne region are analyzed. Prospects for the development of the flour industry have been determined